

AGROKLASTERLARDA TOVAR-MODDIY QIYMATLIKLAR HISOBINI
BUXGALTERIYA HISOBINING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA
TAKOMILLASHTIRISH

Xondamir Abdushukurov
talaba

Zuxriddin Turdimurodov
magistrant

Umida Raximova
mustaqil tadqiqotchi

Alikulov Abdimo‘min Ismatovich

*ilmiy rahbar, iqtisodiyot fanlari doktori, professor Samarqand davlat veterinariya
meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti*

Annotatsiya: *Tovar moddiy qiymatliklar hisobini tashkil etish va yuritishda, ularni baholash, turkumlash, saqlanishi va sarflanishi hisobi, inventarizatsiyasi, qayta baholanishi, dastlabki, sintetik va analitik hisobini yuritilishi, moliyaviy hisobotda aks ettirilishi kabi masalalar muhim o‘rin tutadi. Ushbu maqolada qishloq xo‘jalik korxonalarida tovar moddiy qiymatliklarni mohiyati ochib berilib, ularning dastlabki, sintetik va analitik hisobini yuritishning hozirgi holati atroflicha tahlil qilinib, ularni takomillashtirish masalalari yoritilgan,*

Kalit so‘zlar: *tovar-moddiy qiymatliklar, baholash, hujjat, hujjatlashtirish, dastlabki hisob, buxgalteriya schetlari, sintetik hisob, schetlar bog‘lanishi, analitik hisob.*

Аннотация: *В организационном и ведении учета материальных ценностей товаров важное значение имеют такие вопросы, как их оценка, классификация, учет хранения и потребление, инвентаризация, переоценка, первичный, синтетический и аналитический учет, а также их отражение в финансовом отчете. В данной статье раскрывается сущность товарных материальных ценностей в сельскохозяйственных предприятиях, подробно анализируется современное состояние их первичного, синтетического и аналитического учета, а также вопросы их совершенствования.*

Ключевые слова: *товарно-материальные ценности, инвентаризационные стоимости, оценка, документ, документация, предварительный учет, учетные графики, синтетический учет, соединение графиков, аналитический учет.*

Abstract: *In organizing and maintaining records of material assets of goods, such issues as their assessment, classification, accounting for storage and consumption, inventory, revaluation, primary, synthetic and analytical accounting, as well as their reflection in the financial report, are important. This article reveals the essence of commodity material assets in agricultural enterprises, analyzes in detail the current state of their primary, synthetic and analytical accounting, as well as issues of their improvement.*

Key words: *inventory values, inventory values, assessment, document, documentation, preliminary accounting, accounting schedules, synthetic accounting, connecting graphs, analytical accounting.*

Qishloq xo'jalik korxonalarida ishlab chiqarilayotgan mahsulot (ish, xizmat)lar tannarxida tovar-moddiy qiymatliklar salmog'i 30 foizidan 60 foizigani tashkil etadi. Mahsulot (ish, xizmat)lar tannarxini pasaytirishda tovar-moddiy qiymatliklar hisobini to'g'ri yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. Zero, tovar-moddiy qiymatliklar hisobini to'g'ri tashkil etilishi va yuritilishi, ularni kirimi-chiqimi yoki sarflanishida to'g'ri baholanishini, saqlanishida nobudgarchiliklar va suiste'molchiliklar oldini olinishini, ishlab chiqarishga me'yorga muvofiq sarflanishini, zahiralarini yetarli miqdorda bo'lishiga, boshqaruvchilarni ular to'g'risida obyektiv axborotlar bilan ta'minlanishini va boshqaruv qarorlari samaradorligini ta'minlaydi.

Qishloq xo'jalik korxonalarida tovar-moddiy qiymatliklar hisobining hozirgi holatini tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, tovar moddiy qiymatliklar mohiyatini to'liq ochib berilmaganligi, ularning dastlabki, sintetik va analitik hisobida muammolar borligini ko'rsatmoqda.

Sohaga doir iqtisodiy adabiyotlarda material aylanma mablag'lar hamda tovar moddiy zaxiralar tushunchalari qo'llanilgan, xususan, mamlakatimiz olimlarining ishlarida material aylanma mablag'larni tan olish, baholash, moliyaviy hisobotda aks ettirishning nazariy hamda uslubiy masalalari tadqiq etilgan.

A.S.Sotivoldiev, Yu.M.Itkin hammuallifligidagi darslikda "Mehnat buyumlari (xom ashyo, material, yoqilg'i va b.) ishlab chiqarish zaxiralari sifatida mehnat vositalari va ishchi kuchi bilan birga korxonaning ishlab chiqarish jarayonini ta'minlaydi".[8]

K.B.Urazov, M.E.Po'latovlar darsligida "Materiallar - bu ishlab chiqarishning moddiy asosini tashkil etuvchi mehnat predmetlaridir"[10] deb ta'rif berilgan.

Abduvoxidov F.T., Qo'ziev I.N., Dadabaev Sh.X.lar ta'kidlashicha, "Materiallar - mahsulotning moddiy asosini tashkil etadigan mehnat predmetlaridir".[4]

N.B.Abdusalomova, F.T.Temirovlar fikricha, "Korxonalarining ishlab chiqarish zaxiralari har bir ishlab chiqarish jarayonida foydalaniladigan va o'z qiymatini to'la ravishda yangi ishlab chiqarilayotgan mahsulotga o'tkazadigan mehnat predmetlari hisoblanadi".[5]

N.Toshmamatov, I.Ismanov, S.Buzrukhanovlar darsligida, "Ishlab chiqarish jarayonlarida bir ishlab chiqarish siklida ishtirok etib o'zining qiymatini yangitdan tayyorlanayotgan mahsulotga yoki fizik xususiyatlari tiklanayotgan moddiy qiymatliklarning tannarxlariga o'tkazadigan pul mablag'lari va ishlab chiqarish zaxiralari deb ataluvchi moddiy qiymatliklar (materiallar) birgalikda korxonaning aylanma mablag'larini tashkil qiladi"[9] deb ta'rif berilgan.

Vaxobov A.V., Ibragimov A.T. darsligida, "Ishlab chiqarish zaxiralari - korxonada ishlab chiqarishi uchun zarur bo'lgan buyumlar jamlanmasidir".[6]

Rus iqtisodchi olimi Posherstnik N.V. fikricha, "Materiallar - bu zaxiralar turi bo'lib, ishlab chiqarishning turli xil moddiy elementlarini anglatuvchi, asosan mehnat vositalari sifatida ishlatiladigan qiymatliklardir".[7]

Yuqoridagi fikr-mulohazalar tahlili ham ko'rsatib turibdiki, "Tovar moddiy zahiralar", "Material aylanma mablag'lar", "Ishlab chiqarish zaxiralari" atamasining mohiyati talqini turlicha, ya'ni yagona va bir xildagi yondoshuv mavjud emas. Shu bilan bir qatorda barcha

olimlar material aylanma mablag'lar korxonada ishlatiladigan mehnat vositalari ekanligini e'tirof etishgan.

Bugungi kunda buxgalteriya hisobining milliy standartlari buxgalteriya hisobining va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bilan bog'langan holda ilgari qo'llanilgan atamalar va tushunchalar xalqaro buxgalteriya qoidalarida qo'llaniladigan sinonimlar bilan almashtirilmoqda.

So'nggi paytlarda buxgalteriya hisobini tartibga solishning milliy tizimida "Tovar moddiy qiymatliklar", "Material aylanma mablag'lar", "Ishlab chiqarish zaxiralari" atamasi bilan almashtirildi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi qonunchiligi sohasida "Material aylanma mablag'lar" tushunchasining maxsus ta'rifi mavjud emas. Biroq, bizning fikrimizcha, buni bilvosita korxonalarining moliyaviy-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi schotlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma[2] hamda buxgalteriya hisobining 4-sonli "Tovar moddiy zaxiralar" nomli milliy standarti[3] hamda buxgalteriya hisobining 2-sonli "Tovar moddiy zaxiralar" xalqaro standartidan olish mumkin.

Ushbu yo'riqnomaga muvofiq, 1000-"Materiallarni hisobga oluvchi schotlar" korxonaga tegishli bo'lgan xom ashyo, materiallar, yoqilg'i, ehtiyot qismlar, butlovchi buyumlar, sotib olingan yarim tayyor mahsulotlar, konstruksiyalar, detallar, idishbop materiallar, inventarlar, xo'jalik jihozlari va sh.k. qiymatliklarning mavjudligi va harakati to'g'risidagi axborotlarni umumlashtirish uchun mo'ljallangan. Boshqacha qilib aytganda, buxgalteriya hisobi schetlari rejasini qo'llash bo'yicha yo'riqnomada "material aylanma mablag'lar" atamasining ta'rifi korxonada tomonidan buxgalteriya hisobi maqsadlari uchun material aylanma mablag'lar sifatida baholanadigan xo'jalik operatsiyalari ro'yxatini belgilashdan iborat.

4-sonli BHMSda "Tovar-moddiy zaxiralar - keyinchalik sotish maqsadida normal faoliyat yuritish jarayonida tutib turiladigan va ishlab chiqarish jarayonida mavjud bo'lgan, shuningdek mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida yoxud ma'muriy va ijtimoiy-madaniy vazifalarni amalga oshirish uchun foydalaniladigan moddiy aktivlar" deb ta'rif berilgan bo'lsa, 2-sonli BHXSda "Tovar-moddiy zaxiralar - bu odatdagi faoliyat doirasida sotish uchun mo'ljallangan, bunday sotuv uchun ishlab chiqarish jarayonida bo'lgan yoki ishlab chiqarish jarayonida yoki xizmatlar ko'rsatilishida foydalanilishi ko'zlangan xom ashyo va materiallar ko'rinishidagi aktivlardir" deb ta'riflangan.

Umuman olganda, MHXSlariga o'tishda atamalardan to'g'ri foydalanish muhim rol o'ynaydi. Milliy standartlar asosida tuzilgan hisobotlardagi atamalar, ko'rsatkichlarning nomlanishi, ularning qisqartmasini xalqaro standartlarga mos keladigan atamalarga o'tkazish lozim. Agarda ko'rsatkich qayta guruhlanish, baholash asosida qiymati xalqaro standartlarga muvofiq kelsada uning nomlanishi muvofiq bo'lmasa, uni o'qish qiyinlashadi, chalkashliklarga olib keladi. Shu bois, "Tovar moddiy zahiralari", "Material aylanma mablag'lar", "Ishlab chiqarish zaxiralari" atamalar tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonunning 14-moddasida "Operatsiyalar amalga oshirilganligini qayd etuvchi boshlang'ich hisob hujjatlari va ularni o'tkazishga doir farmoyishlar xo'jalik operatsiyalarining buxgalteriya hisobi uchun asos bo'ladi. Xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan savdo va servis sohasida olinadigan tovarlar

(ishlar, xizmatlar) haqi bank korporativ plastik kartalaridan foydalangan holda to'langanida to'lov terminallarining cheklari ham boshlang'ich hisob hujjatlari deb tan olinadi"[1] deyilgan.

Boshlang'ich hisob hujjatlari xo'jalik operatsiyalari amalga oshirilayotgan paytda yoki operatsiyalar amalga oshirib bo'linganidan keyin tuziladi. Hisobot davriga tegishli bo'lgan xo'jalik operatsiyalari, agar ular amalga oshirilganligini tasdiqlovchi hujjatlar olinmagan bo'lsa, tegishli boshlang'ich hujjat rasmiylashtirilib, buxgalteriya hisobida aks ettiriladi.

Qishloq xo'jalik korxonalarida tuziladigan dastlabki hujjatlarning majburiy rekvizitlari, ularni tuzish, qabul qilish, saqlash va buxgalteriya hisobida aks ettirish tartibi, shuningdek hujjatlar aylanmasini amalga oshirish tartibi «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 14-moddasiga va O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2003 yil 23 dekabrda 131-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan va 2013 yil 7-iyundagi 1297-I-son buyrug'i bilan o'zgartirish kiritilgan "Buxgalterlik hisobida hujjatlar va hujjatlar aylanuvi to'g'risidagi nizom"ga muvofiq tartibga solinadi.

Tovar moddiy qiymatliklar harakatini hujjatlarda to'g'ri va o'z vaqtida rasmiylashtirish qishloq xo'jalik korxonalarida boshqaruv hisobining samarali ishlashini ta'minlaydi. Shu bilan birgalikda hisob ma'lumotlari asosida xo'jalik ishlab chiqarish faoliyatini rejalashtirish imkoniyati oshadi.

Qishloq xo'jalik korxonalarida xo'jalik operatsiyalarining buxgalteriya hisobini yuritish uchun asos bo'lib, operatsiyalarning haqiqatda amalga oshirilganligini qayd etadigan va ularni amalga oshirish uchun farmoyish beradigan dastlabki hisob hujjatlari hisoblanadi. Qishloq xo'jalik korxonalarida dastlabki hisob hujjatlari xo'jalik operatsiyalari amalga oshirilgan paytda yoki ular sodir etilgandan so'ng darhol (kechiktirmasdan) tuziladi.

Tovar moddiy qiymatliklarni saqlanishini ta'minlash yuzasidan qishloq xo'jalik korxonalarida omborlar tashkil etiladi. Ombor xo'jaligini tashkil etilishi, tegishli uskunalar bilan jihozlanishi uchun korxonalar rahbari mas'ul hisoblanadi. Omborda saqlanadigan zahiralar va mahsulotlar uchun ombor mudiri moddiy-javobgar shaxs hisoblanadi. Ombor mudiri ombor xo'jaligi hisobini yuritadi. Hujjatlar aylanish grafigiga asosan ombor mudiri kirim va chiqim hujjatlarini ilova qilgan holda buxgalteriyaga «Tovar-moddiy zahiralar harakati to'g'risida hisobot» topshiradi.

O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuniga [1] asosan sintetik hisob qonun hujjatlarida belgilanadigan tartibda buxgalteriya hisobi obyektlari haqidagi ma'lumotlarni muayyan iqtisodiy belgilari bo'yicha umumlashtirish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Analitik hisob buxgalteriya hisobi obyektlari haqidagi batafsil buxgalteriya axborotini shakllantirish maqsadida buxgalteriya hisobining subyekti tomonidan mustaqil ravishda belgilanadigan tartibda yuritiladi.

Qishloq xo'jalik korxonalariga tegishli bo'lgan xom ashyo, materiallar, yoqilg'i, ehtiyot qismlar, butlovchi buyumlar, sotib olingan yarim tayyor mahsulotlar, konstruksiyalar, detallar, idishbop materiallar, inventarlar, xo'jalik jihozlari va shu kabi qiymatliklarning mavjudligi va harakati to'g'risidagi axborotlarni umumlashtirish buxgalteriya hisobi schotlar rejasidagi 1000- "Materiallarni hisobga oluvchi schetlar" tarkibidagi buxgalteriya schotlarida olib boriladi.

Qishloq xo'jalik korxonalarii urug'liklar, ekish materiallari, (sotib olingan va o'zida ishlab chiqarilgan) kompostlar, mineral o'g'itlar, qishloq xo'jalik ekinlari zararkunandalariga qarshi

kurashda ishlatiladigan, biologik preparatlar, zaharli kimyoviy moddalar, dorilar hamda kimyoviy moddalarni (o‘simlikchilikda, chorvachilikda va yordamchi xo‘jalikda) hisobga olish va boshqalar uchun qo‘shimcha schotlarni ochishlari mumkin.

Tovar moddiy qiymatliklar asosiy vositalardan farq qilib, bir ishlab chiqarish jarayonida o‘zining qiymatini to‘la ravishda mahsulot tannarxiga o‘tkazadi. Materiallarning har bir turi bo‘yicha me‘yoriy miqdori korxonada tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi. Har bir material aylanma mablag‘lar korxonasida mahsulot ishlab chiqarish to‘xtovsiz davom etib turishida belgilangan me‘yorga rioya qilish muhim ahamiyatga ega.

“Samarqand Kamalak Invest Tekstil” MChJda tovar moddiy qiymatliklarni kirimi va chiqimi bo‘yicha quyidagicha (1-jadval) buxgalteriya provodkalari tuzilgan.

1-jadval

Tovar moddiy qiymatliklar hisobi bo‘yicha schotlar korrespondensiyasi

T/r	Xo‘jalik operatsiyalarining mazmuni	Schotlarning bog‘lanishi	
		Debet	Kredit
1	Mol yetkazib beruvchilardan materiallar olindi	1010-1090	6010
2	Asosiy vositalarni tugatish natijasida materiallar daromadga olindi	1090	9210
3	O‘zida ishlab chiqarilgan materiallarning kirim qilinishi	1010-1090	2010-2310
4	Urug‘lik va ekish materiallari, o‘g‘itlar, turli xil ximikatlar enganda	2010	1090
5	Ombordagi tayyor mahsulotni urug‘lik yoki yem-xashak uchun ishi	1090	2810
6	Asosiy, yordamchi ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatuvchi xo‘jaliklarga materiallarning sarflanishi	2010, 2310, 2510, 2710	1010-1090
7	Ma‘muriy ehtiyojlar uchun materiallarning berilishi	9420	1010-1090
8	Tabiiy ofat natijasida yo‘qotilgan materiallarning hisobdan qilinishi	9720	1010-1090
9	Inventarizatsiya natijasida materiallarning kamomadi aniqlandi	5910	1010-1090
10	Materiallarni sotilishi va boshqa hisobdan chiqarilishiga	9220	1010-1090

Tovar moddiy qiymatliklarning turlari, guruhleri bo‘yicha yoki moddiy javobgar shaxslar bo‘yicha analitik schotlar tashkil etiladi va ularning harakati bo‘yicha hisob registrlariga yozuvlar moddiy javobgar shaxslar hisoboti, kirim-chiqim nakladnoylari, schot-fakturalar va boshqa tegishli hujjatlar asosida olib boriladi.

Xulosa qilib aytganda, qishloq xo‘jalik korxonalarida tovar moddiy qiymatliklar xisobida boshqaruv va moliyaviy hisob obyektlarini aniq belgilab olinishi va uni tadqiq etish natijasida shunday xulosaga kelish mumkinki, ushbu masala yuzasidan aniq chegaralanish haligacha belgilanmagan. Bu nafaqat material xarajatlarida, balki hisobning boshqa obyektlarida xam ko‘zga tashlanadi.

Boshqaruv va moliyaviy hisobda material aylanma mablag‘lar hisob obyektlarini aniq belgilab olinishi va uni tadqiq etish natijasida shunday xulosaga kelish mumkinki, ushbu masala yuzasidan aniq chegaralanish haligacha belgilanmagan. Bu nafaqat material aylanma mablag‘lar xarajatlarida, balki hisobning boshqa obyektlarida ham ko‘zga tashlanadi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, qishloq xo‘jalik korxonalarida tovar moddiy qiymatliklar hisobini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi takliflar qilindi:

– tovar moddiy qiymatliklarni qabul qilish, saqlash, ishlab chiqarishga berish va tayyor mahsulotlarni hisobga olish jarayonidagi buxgalteriya hisobi hujjatlari turkumlanib, bir-birini

takrorlaydigan hujjatlar o'rniga, axborotlar to'raligini ta'minlaydigan hujjatlar taklif etildi;

– tovar moddiy qiymatliklarni harakati bo'yicha tuziladigan buxgalteriya provodkalari amaldagi me'yoriy hujjatlar asosida tuziladi. ushbu yozuvlarni tartibga solish va soddalashtirish maqsadida, qishloq xo'jalik korxonalarida “transport – tayyorlov xarajatlari” nomli sintetik schet ochish va unda borcha tovar moddiy qiymatliklarni sotib olish va ishlab chiqarishga berish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlarni alohida hisobga olib borib, tovar moddiy qiymatliklarni ishlab chiqarishga sarflanish salmog'iga qarab hisobdan chiqarish va buxgalteriya yozuvlari(schetlar bog'lanishi)ni olib borishni taklif qilamiz;

– tovar moddiy qiymatliklarni baholashda FIFO usulni qo'llashni va uni “Korxonaning hisob siyosati”da aks ettirishni taklif qilamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining qonuni. Buxgalteriya hisobi to'g'risida. 2016 yil 13-aprel, O'RQ-404-son.

2. O'zbekiston Respublikasi Buxgalteriya hisobining milliy standarti (21-son BHMS) “Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliya-xo'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi schotlari rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnomasi”. O'zbekiston Respublikasi moliya vazirining 09.09.2002 y.dagi 103-son buyrug'i bilan tasdiqlangan.

3. “Tovar moddiy zahiralar” nomli 4-sonli BHMS. O'zbekiston Respublikasi moliya vazirining 2020-yil 28-maydagi 24-son buyrug'iga bilan tasdiqlangan, Adliya vazirligi tomonidan 2020-yil 30-iyunda ro'yxatdan o'tkazildi. www.lex.uz

4. Abduvoxidov F.T., Qo'ziev I.N., Dadabaev Sh.X. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: TDIU, 2019. 152-b.

5. Abdusalomova N.B., Temirov F.T. Moliyaviy hisob. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisodiyot, 2021. -115 b.

6. Vaxobov A.V., Ibragimov A.T. Moliyaviy tahlil. Darslik. –T.: O'zbekiston, 2002. 15-b.

7. Пошерстник Н.В. Бухгалтерский учет: Учебно-практическое пособие. – СПб.: Питер, 2007. –157с

8. Сотиволдиев А.С., Иткин Ю.М. Замоновий бухгалтерия ҳисоби. 1-том. Дарслик. –Т.: Ўзбекистон бухгалтерлар ва аудиторлар миллий ассоциацияси, 2002, 105-б.

9. Toshmamatov N., Ismanov I., Buzrukhanov S. Moliyaviy hisob va hisobot. Darslik. –T.: Sano-Standart, 2019. -177 b.

10. Urazov K.B., Po'latov M.Э. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2020 y. 201-bet.

11. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). Improving the analysis of financial results in agroclusters. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(9), 310-316.

12. Alikulov, A., & Abduraxmonov, F. (2023). Qishloq xo'jalik korxonalarida yakuniy moliyaviy natijalar hisobini takomillashtirish. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 174-181.
13. Alikulov, A. M., & Toshpulatov, J. (2023). Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.
14. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). Improving the analysis of financial results in agroclusters. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(9), 310-316.
15. Alikulov, A., & Abduraxmonov, F. (2023). Qishloq xo'jalik korxonalarida yakuniy moliyaviy natijalar hisobini takomillashtirish. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 174-181.
16. Ismatovich, A. A. (2023). THEORETICAL BASIS OF ORGANIZING THE ACCOUNT OF COMMODITY MATERIAL ASSETS IN AGROCLUSTERS ON THE BASIS OF INTERNATIONAL STANDARDS. MASTERS, 1(1), 132-137.
17. Jo'raeva, D. O., & Abdushukurov, X. B. (2023). UZUMCHILIK PLANTATSIYALARINI BARPO ETISH XARAJATLARI HISOBINI TASHKILIY-USLUBIY ASOSLARI. The Journal of Economics, Finance and Innovation, 690-699.
18. Alikulov, A. (2023). Organizational and methodological bases of accounting the costs of establishing vineyards.
19. Alikulov, A., & Razzoqo, A. (2023). PAXTA TOZALASH KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI TAHLIL QILISH. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 74-83.
20. Baxodirovich, T. J., & Ismatovich, A. A. (2023). IMPROVING THE ACCOUNT OF FINANCIAL RESULTS ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS. MASTERS, 1(1), 138-143.
21. Rabbimovna, R. U., Baxtiyorovna, N. G., & Muxammadkulovna, Y. D. (2024). AGROKLAsterlarda TOVAR-MODDIY QIYMATLIKlar HISOBI VA AUDITINI TAKOMILKASHTIRISH. WORLD OF SCIENCE, 7(3), 140-146.
22. Eshmuradov, O. T., & Alikulov, A. I. (2022). Evaluation and accounting of material working cash in agroclusters as an object of accounting. Academic research in educational sciences, 3(Speical Issue 1), 102-109.
23. Eshmuradov, U. T. The methodology of the primary account sales of agricultural products. In CONSTRUCTII IDENTITARE-LITERATURA SI STUDIUL CULTURALE (pp. 113-118). Editura Vasiliana'98.
24. Эшмуратов, У. Т. (2022). СОТИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИ БЎЙИЧА ТРАНСФОРМАЦИЯСИ МАСАЛАЛАРИ. Архив научных исследований, 2(1).
25. Ulugbek, T. E., & Abdimumin, I. A. (2014). Improvement Accounting Of Sales Agricultural Products On Farm Enterprises. SEA-Practical Application of Science, (5), 649-654.
26. ESHMURADOV, U. T., & ALIKULOV, A. I. (2014). IMPROVEMENT ACCOUNTING OF SALES AGRICULTURAL PRODUCTS ON FARM ENTERPRISES. SEA: Practical Application of Science, 2(3).

27. Tashmurotovich, E. U. B. (2023). Agroklasterlar sotish jarayonlarida segmentar hisobotlarning ahamiyati. *Научный Фокус*, 1(7), 790-795.
28. Olimjonovna, J. R. D., & Tashmurotovich, E. U. B. (2023). AGROKLASTERLARDA KAPITAL SARFLAR HISOBINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY ASOSLARI. *MASTERS*, 1(1), 112-118.
29. Eshmuradov, U. B. (2023). Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.
30. Tashmurotovich, E. U. (2023). ACCOUNTING AND AUDIT IMPROVEMENT OF READY SALE PRODUCTS IN AGROCLUSTER. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 649-657.
31. Ortiqaliev, A. B. (2022). CHORVACHILIK YO 'NALISHIDAGI FERMER XO 'JALIKLARIDA SOTISH HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. *AGROBIOTEKNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 1155-1159.
32. Olimjanovna, J. D., & Tashmurotovich, E. U. (2024). CONCEPT AND ACCOUNTING OF CAPITAL INVESTMENTS IN AGRICULTURAL CLUSTERS. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(3), 182-188.
33. Tashmurotovich, E. U. B., & Xaitovich, Y. S. (2024). G 'ALLACHILIK KLASTERLARIDA TRANSFERT BAHO BELGILASHNI USULLARI TAHLILI. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(01), 133-141.
34. Ixtiyorovich, Q. L. A., Shavkat o'g'li, I. R., & Tashmurotovich, E. U. B. (2023). XARAJATLAR HISOBIDA QO 'LLANILADIGAN ATAMALAR MOHIYATI TAHLILI VA ULARNI TIZIMLASHTIRISH. *MASTERS*, 1(1), 127-131.
35. Эшмуратов, У. Т. (2022). СОТИШ ВА РЕАЛИЗАЦИЯ ТУШУНЧАСИ, УЛАРИНИНГ МАЗМУНИ ВА ТАЛҚИНИ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany)*, 861-867.
36. Azimjonovich, R. N., Maxmudovich, U. B., & Abdusamatovich, J. J. (2024). MAHALLABAY ISHLASH TIZIMI ORQALI XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTRIRISH ASOSIDA ISHSIZLIKNI KAMAYTIRISH VA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(3), 207-213.
37. Azimjonovich, R. N., Abdusamatovich, J. J., & Maxmudovich, U. B. (2024). MAISHIY XIZMAT KO 'RSATISH SOHALARIGA BERILGAN IMTIYOZLAR JOZIBADORLIGINI NAZARIY ASOSLASH. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(3), 214-221.
38. O'G'Li, A. J. F., Abdusamatovich, J. J., Maxmudovich, U. B., & Baxtiyorovna, N. G. (2024). KAMBAG'ALLIKNI BARTARAF ETISHDA "MAHALLABAY" ISHLASH TIZIMI SAMARADORLIGI TAHLILI. *WORLD OF SCIENCE*, 7(2), 114-125.
39. Ibodullayevich, O. R. F., & Turdibayevich, K. R. (2023). QISHLOQ XO'JALIGIDA CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH. *MASTERS*, 1(1), 119-126.

40. Nazarova, M., & Kazakova, Z. (2023). Paxta-to 'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.
41. Nazarova, M. S., & Kazakova, Z. S. (2024). Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.
42. Salamov, I., Nazarova, M., Kazakova, Z., Jonibekov, F., Kudratov, R., Ulmasova, O., & Xamdamova, N. (2024). Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag 'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.
43. Baxtiyorovna, U. O., Umarovna, X. M., Muxriddin o'g'li, I. K., & Negmatovich, K. U. (2024). IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA KICHIK BIZNESNING ROLINI OSHIRISH. BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(3), 91-97.
44. Odiljon o'g'li, A. O., Abdusamatovich, J. J., Maxmudovich, U. B., & Baxtiyorovna, N. G. (2024). KAMBAG'ALLIKNI ANIQLASH VA QISQARTIRISH MAMLAKATIMIZ IJTIMOY-IQTISODIY SIYOSATINING USTUVOR YO'NALISHI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 7(2), 237-246.